

بررسی ارتباط بین صداقت مدیریت و اظهارنظر حسابرس در

شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

پرویز پیری^۱، پری چالاکي^۲، کاوه داداش‌پور^۳، فاطمه دانشیار^۴

چکیده

صداقت مدیریت همواره مورد توجه حساسان مستقل و تحلیل‌گران مالی بوده است. براساس این فرض که ارائه صادقانه اطلاعات مدیریت موجب ارائه بهتر گزارش حسابرس مستقل می‌شود. هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی رابطه بین صداقت مدیریت و اظهارنظر حسابرس مستقل در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده و نمونه آماری که به روش حذفی و سیستماتیک انتخاب شده در برگیرنده ۱۰۰ شرکت است. دوره زمانی مربوط به تحلیل داده‌ها نیز سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳ تعیین شده است در استفاده شده است.

داده‌های مورد نیاز پژوهش از سایت رسمی بورس اوراق بهادار تهران و نرم افزارهای ره‌آورد نوین و تدبیر پرداز استخراج شده است و با روشهای آمار همبستگی و رگرسیون چند متغیره با الگوی داده‌های ترکیبی مورد بررسی و آزمون قرار گرفته است. نتایج رگرسیون لجستیک نشان داد که بین صداقت مدیریت و اظهارنظر حسابرس مستقل رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: اظهارنظر تعدیل شده حسابرس، اظهارنظر تعدیل نشده حسابرس و صداقت مدیریت

۱- عضو هیات علمی دانشگاه ارومیه

۲- عضو هیات علمی دانشگاه ارومیه

۳- کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه ارومیه (نویسنده مسئول)

۴- کارشناس ارشد، حسابداری دانشگاه ارومیه

مقدمه

اطلاعات مایه حیات بازارهای سرمایه است. سرمایه‌گذاران ریسک آوردن سرمایه‌های به زحمت به دست آمده خود را به این بازارها پذیرفته و به اطلاعاتی که از طرف شرکت‌ها منتشر می‌شود، تکیه می‌کنند. آن‌ها به اطلاعات معتبر، به موقع و قابل فهم در قالب‌هایی که براحتی قابل تجزیه و تحلیل باشد نیاز دارند. تصمیم‌گیرندگان در سازمان‌های بزرگ نمی‌توانند اطلاعات دست اول زیادی را دریافت کنند. آنان باید به اطلاعاتی اتکا نمایند که دیگران تهیه می‌کنند و این واقعیت در بسیاری از موارد خطر دریافت اطلاعات غیرقابل اتکا را افزایش می‌دهد، سهامداران برای آگاهی از چگونگی اداره سرمایه‌های خود و اطمینان از صحت عمل و کارآیی مدیران، می‌توانند از صورت‌های مالی حسابرسی شده به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزار اطمینان بخش استفاده کنند. احتمال وجود سو نیت در تهیه و تنظیم این صورت‌های مالی توسط هیات مدیره، سبب شد تا نیاز به حرفه حسابرسی و افرادی به نام حسابرس احساس شود. حسابرسی عبارت است از فرآیندی منظم و باقاعده جمع‌آوری و ارزیابی بی‌طرفانه شواهد درباره ادعاهای مربوط به وقایع اقتصادی به منظور تعیین درجه اعتبار این ادعاها با معیارهای از پیش تعیین شده و ارائه گزارش به ذینفعان است. نقش حسابرس مستقل این است که نشان دهد صورت‌های مالی براساس اصول پذیرفته شده حسابداری تهیه شده است. به این دلیل می‌توان استنباط کرد که صورت‌های مالی مشترکا توسط واحد انتفاعی و حسابرس مستقل تهیه شده است (دارابی و جعفری، ۱۳۹۱). در واقع حسابرسی جزئی لاینفک از فرآیند گزارشگری اطلاعات اقتصادی است که برای استفاده‌کنندگان امکان قضاوت و تصمیم‌گیری آگاهانه را فراهم می‌سازد. رشد فزاینده و پیچیدگی‌های جامعه نیز نیاز به حسابرسی را به عنوان بخشی از فرآیند گزارشگری گسترش می‌دهد. از دیدگاه عده‌ای از صاحب نظران نقش حسابرسی نظارت و کنترل است و خدمات مفیدی در جهت رفاه و آسایش عمومی به جامعه ارائه می‌دهد. به عبارت دیگر نظارت و حسابرسی بر کنترل و پاسخگویی در روابط انسان‌ها و به ویژه در فعالیت‌های اقتصادی موثر است. نیاز به اطمینان خاطر که از طریق نظارت و حسابرسی حاصل می‌شود در مواردی که مالکیت از مدیریت جداست بدیهی و آشکار است. سرمایه‌گذاران افراد و موسسات ذینفع به طور طبیعی خواهان آن هستند که بدانند منابع مالی آن‌ها توسط مدیریت چگونه به کار گرفته، مصرف و اداره شده

و مسئولیت وی در مقابل این منابع چگونه است. در واقع مدیریت وظیفه مباشرت را برعهده دارد و مسئولیت پاسخگویی وی در برابر مالکان به شکل ارائه اطلاعات مالی انجام می‌گیرد (بنی‌مهد و شیرزاد، ۱۳۸۸). در این میان انگیزه‌های مدیران در جهت اعمال منافع شخصی خود مانع از رسیدن حسابرسان به اهداف خود می‌شوند. با توجه به تضاد منافع به وجود آمده بین مدیران و حسابرسان، حال سوالی که پیش می‌آید این است که آیا بین مدیریت و گزارش حسابرسان مستقل رابطه‌ی معناداری وجود دارد یا نه؟ یا به عبارتی دیگر، آیا بین صداقت مدیریت و نوع اظهار نظر حسابرس رابطه وجود دارد یا نه؟

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مبانی نظری

بازار سرمایه به عنوان موتور محرکه اقتصاد بر محور اطلاعات قرار دارد. جریان درست اطلاعات در این بازار منجر به اتخاذ تصمیمات صحیح و منطقی از سوی مشارکت‌کنندگان می‌شود و در نهایت، توسعه اقتصادی و بهبود رفاه اجتماعی را به ارمغان می‌آورد. گزارش‌های مالی از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی است که هدف آن فراهم کردن اطلاعات لازم برای تصمیم‌گیری‌های اقتصادی است و بخش اعظمی از نیاز اطلاعاتی بازار سرمایه را تأمین می‌کند. متأسفانه ورشکستگی شرکت‌های عظیم، نظیر انرون، وردکام، آدلفی، سیستم گزارش‌گری مالی را با بحران مواجه کرد. ورشکستگی چنین شرکت‌هایی باعث نشانه رفتن انگشت اتهام به سوی حسابداری و گزارش‌گری مالی شد، به طوری که در موارد متعدد از این وقایع به عنوان رسوایی حسابداری یاد شد. اما این خاتمه کار نبود، بلکه سیستم گزارش‌گری مالی به دلیل خدشه‌دار شدن اعتبار آن، همواره در جلب اعتماد عمومی با بحران‌هایی مواجه شد. افزایش شمار تقلب‌ها که با ورشکستگی شرکت‌های بزرگ درهم آمیخته بود، نگرانی‌هایی را درباره کیفیت گزارش‌های مالی به همراه داشت. حرفه حسابداری و حسابرسی در راستای چاره‌جویی در این خصوص به تدبیر راهکارهایی همت گمارد. تغییر رویکرد تدوین استانداردهای حسابداری از استانداردهای مبتنی بر قواعد به استانداردهای مبتنی بر اصول، تأکید بر استقلال حسابرسان و حاکمیت شرکتی برای حمایت از منافع سهامداران جزء و تنظیم مقررات انتظامی حرفه حسابداری و حسابرسی از جمله تدابیر اتخاذ شده برای جلب اعتماد عمومی بود (نیکومرام و بادآور نهنندی، ۱۳۸۸) نیاز به اطمینان خاطری

که از طریق نظارت و حسابرسی حاصل می‌شود در مواردی که مالکیت از مدیریت جداست بدیهی و آشکار است. سرمایه‌گذاران، افراد و موسسات ذینفع به طور طبیعی خواهان آن هستند که بدانند منابع مالی آن‌ها توسط مدیریت چگونه به کار گرفته، مصرف و اداره شده و مسئولیت وی در مقابل این منابع چگونه است در واقع مدیریت وظیفه مباشرت را بر عهده دارد و مسئولیت پاسخگویی وی در برابر مالکان به شکل ارائه اطلاعات مالی انجام می‌گیرد (بنی-مهد و شیرزاد، ۱۳۸۸).

حسابرسی

ایلدنر و همکاران (۲۰۱۰) حسابرسی را «جمع‌آوری اطلاعات و ارزیابی مدارک برای تعیین مطابقت با ضوابط تعیین شده و گزارش اطلاعات» تعریف کرده‌اند. مهم‌ترین وظیفه حسابرسان تهیه گزارش حسابرسی است که در آن اظهارنظر حرفه‌ای خود را درباره مطلوبیت ارائه صورت‌های مالی طبق استانداردهای حسابداری به صراحت اعلام می‌کنند. حسابرسی باید براساس استانداردهای حسابرسی انجام شده باشد. این استانداردها ایجاب می‌کند که حسابرس مستقل، حسابرسی را چنان برنامه‌ریزی و اجرا کند که از نبود اشتباه یا تحریفی با اهمیت در صورت‌های مالی، اطمینانی معقول به دست آید. این حسابرسی شامل رسیدگی نمونه‌ای به شواهد و مدارک پشتوانه مبالغ و اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی است، به گونه‌ای که همراه با سایر رسیدگی‌ها، مبنایی معقول برای اظهار نظر نسبت به صورت‌های مالی فراهم آورد.

بر اساس استانداردهای بین‌المللی حسابرسی (ISA) حسابرس می‌تواند اظهارنظر خود را به چهار نوع ارائه کند، الف) مقبول ب) مشروط ج) مردوده) عدم اظهار نظر.

الف) نظر مقبول: یعنی به نظر حسابرس، صورت‌های مالی واحد مورد حسابرسی وضعیت مالی شرکت را طبق استانداردهای حسابداری به نحو مطلوب نشان داده یا فاقد تحریف، محدودیت یا ابهام با اهمیت است.

ب) نظر مشروط: حسابرس در حسابرسی خود به مواردی پی برده که نه آن قدر مهم است که درباره صورت‌های مالی مجوز اظهار نظر مردود یا عدم اظهار نظر بدهد، نه آن قدر بی-اهمیت که اجازه اظهار نظر مقبول دهد.

ج) نظر مردود: حسابرس در حسابرسی خود به موارد بسیار مهمی (اساسی) پی برده است که صورت‌های مالی، استفاده کنندگان را گمراه کرده است و مدیران صاحبکار یا حاضر به اصلاح آن‌ها نشده‌اند یا امکان آن به دلایل مختلف نبوده است.

د) عدم اظهار نظر: حسابرس به دلایلی از جمله ابهام بسیار با اهمیت اساسی یا زیر سوال رفتن فرض تداوم فعالیت یا محدودیت در رسیدگی عمده، نوع اظهار نظر را عدم اظهار نظر برمی‌گزیند (هیل، ۲۰۱۲).

پیشینه پژوهش

باتلر و همکاران (۲۰۰۴) سعی کردند تا رابطه میان سود تعهدی غیر منتظره و نوع اظهار نظر حسابرسان را بررسی کنند، آنها از روش آماری رگرسیون لجستیک برای پیش‌بینی نوع اظهار نظر حسابرس استفاده کردند. براساس این پژوهش اظهار نظر حسابرسی تحت تأثیر مدیریت سود قرار نمی‌گیرد به خاطر هزینه عدم حل مشکلات مربوط به مدیریت سود بسیار زیاد است. مسائل مربوط به ایجاد مدیریت سود قبل از انتشار اظهار نظر حسابرس حل می‌شود و در پی آن باعث کاهش بندهای حسابرسی و گاهی آرائه اظهار نظر مقبول می‌شود.

پاشیوراز و همکاران (۲۰۰۷) با استفاده از برخی نسبت‌های مالی نمونه و با استفاده از روش‌های پژوهش عملیاتی همچنین آنالیزهای آماری از قبیل تجزیه و تحلیل مشخصه و تجزیه و تحلیل لگاریتمی اقدام به تدوین یک سیستم پشتیبانی از تصمیم برای نوع اظهار نظر حسابرسان پرداختند. متغیرهای آن‌ها در این پژوهش نسبت جاری، نسبت آئی، سرمایه به کل دارایی‌ها، تغییرات در دارایی‌های جاری، تغییرات در کل دارایی‌ها، ریسک اعتباری، سود قبل از بهره و مالیات و بازدهی دارایی بود. آن‌ها برای اطمینان از متفاوت بودن این نسبت‌ها در دو گروه اظهار نظر مقبول و غیر مقبول از آزمون‌های کروسکال-واریس و کولموگوروف اسمپرتوف استفاده کردند.

یون و پنک (۲۰۱۰) در تحقیقی تحت عنوان "بررسی عوامل موثر بر افشای اختیاری در شرکت‌های چینی"، عوامل داخلی و خارجی موثر بر افشای اختیاری را بررسی کرده‌اند. عوامل داخلی شامل وضعیت مالی شرکت و ساختار حاکمیت شرکتی بوده و عوامل خارجی شامل اظهار نظر حسابرس، وضعیت رقابت در صنعت و مجازات‌های در نظر گرفته شده برای شرکت است.

تسپوریدو و اسپتیس (۲۰۱۴) در تحقیقی ارتباط بین اظهار نظر حسابرسی و مدیریت سود را به عنوان مبنایی برای ارقام تعهدی اختیاری، برای شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار آتن بررسی کردند. نتایج نشان داد که مدیریت با اظهار نظرهای حسابرسی رابطه ندارد و ویژگی‌های مالی شرکت‌ها و اندازه، عامل تعیین‌کننده‌ای برای تصمیم‌گیری حسابسان از تداوم فعالیت است. اظهار نظر مشروط به دلایل دیگر با نوع اظهار نظر حسابرسی در سال قبل توضیح داده شده است.

ابراهیمی کردلر و سیدی (۱۳۸۷) در پژوهشی رابطه بین حسابسان مستقل و نوع اظهار نظر حسابرس را با مدیریت سود بررسی کردند. در رابطه با حسابسان مستقل و نوع اظهار نظر حسابرس، تاثیر نوع موسسه حسابرسی، نوع اظهار نظر حسابرس در گزارش حسابرسی و تعداد بندهای شرط در گزارش حسابرسی بر روی ارقام تعهدی اختیاری سنجیدند و برای برآورد ارقام تعهدی اختیاری از مدل تعدیل شده جونز استفاده کردند. نوع موسسه حسابرسی را به دو دسته سازمان حسابرسی و سایر موسسات و نوع اظهار نظر حسابرس به دو دسته مقبول و مشروط تقسیم کردند، یافته‌های پژوهش نشان داد که فقط نوع موسسه حسابرسی با ارقام تعهدی اختیاری ارتباط داشته است.

مرادی و پورحسینی (۱۳۸۸)، به بررسی رابطه بین خصوصیات مالی و غیر مالی با مدت زمان اجرای عملیات حسابرسی پرداختند. آن‌ها با بررسی ۱۵۲ شرکت برای دوره‌ی زمانی سال‌های ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۵ به این نتیجه رسیدند که اندازه، نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام، سوددهی، نوع اظهار نظر و عمر شرکت با مدت زمان اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی رابطه دارند.

احمدپور و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی رابطه متغیرهای مالی و غیر مالی بر صدور گزارش حسابرسی را در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران در طی سال‌های ۸۳ تا ۸۶ مورد بررسی قرار دادند، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویکرد شبکه عصبی مصنوعی و از روش حذف ورودی شبکه عصبی برای تعیین معنی دار بودن رابطه متغیرها استفاده کردند. نتایج پژوهش نشان داد که از بین ۹ متغیری که انتظار می‌رفت بر صدور گزارش مشروط حسابرسی دارای تأثیر معنی‌داری باشند، تنها دفعات گردش موجودی کالا، نسبت بدهی به دارایی، و نسبت حساب‌های دریافتی به کل دارایی، بر صدور گزارش مشروط حسابرسی دارای تأثیر معناداری بودند.

عباسزاده و منتظرزاده (۱۳۹۰) در پژوهشی احتمال صدور گزارش مقبول حسابرسان مستقل را با استفاده از خصوصیات هیئت مدیره شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی کردند. نتایج آنها نشان داد که بین افزایش در نسبت مالکانه و گزارش مقبول حسابرس رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

بنی مهد (۱۳۹۰) تاثیر عواملی چون عملکرد مدیریت، تغییر مالکیت، خصوصی بودن، اندازه شرکت، حسابرسی، گزینش حسابرس را در مورد اظهار نظر مقبول بررسی کرده است و دریافت، کلیه متغیرهای بررسی به غیر از اندازه شرکت، رابطه مستقیم با احتمال صدور گزارش حسابرسی مقبول دارند.

حسینی‌پور و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی اظهار نظر گزارش حسابرس مستقل را با استفاده از روش ماشین بردار پشتیبان، پیش‌بینی کردند. جامعه آماری پژوهش آن‌ها شامل تمامی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۲ الی ۱۳۹۱ است. از ۱۶ متغیر مالی و غیر مالی از جمله عملکرد، اهرم مالی، سودآوری، حاکمیت شرکتی و غیره، به منظور آموزش و آزمون مدل استفاده کردند. اظهار نظر حسابرس را به دو دسته مقبول و غیرمقبول (شامل گزارشات مشروط، مردود و عدم اظهار نظر) طبقه‌بندی کردند. نتایج تحقیق نشان داد که میانگین دقت مدل حاصل از این تکنیک ۸۸٫۲۷٪ است و با اهمیت‌ترین متغیرها جهت پیش‌بینی نوع گزارش حسابرس مستقل شامل، نوع گزارش حسابرسی سال قبل، نتایج عملکرد مالی شرکت (سود یا زیان)، نوع صنعت فعالیت شرکت و نوع حسابرس هستند.

حیدرپور و توحیدلو (۱۳۹۱) در تحقیقی رابطه اقلام تعهدی غیرعادی (معیار مدیریت سود) و گزارش حسابرس را برای دوره زمانی ۱۳۸۳-۱۳۸۹ در بورس اوراق بهادار تهران بررسی کردند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که بین نوع موسسه حسابرسی و اقلام تعهدی غیرعادی ارتباط وجود ندارد، یعنی موسسه‌های بزرگ بیشتر از سایر موسسه‌های حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران (به عنوان موسسه‌های حسابرسی غیربزرگ)، قادر به کشف مدیریت سود نبودند ولی بین اقلام تعهدی غیرعادی و صدور گزارش مقبول توسط حسابرسان موسسه‌های بزرگ ارتباط معنادار مثبت وجود دارد. یعنی با افزایش اقلام تعهدی غیرعادی، گزارش‌های حسابرسی صادر شده توسط موسسه‌های بزرگ به سمت مقبول شدن سوق پیدا کرده است.

شکل گیری فرضیات

حسابرسی به عنوان حرفه‌ای مستقل، وظیفه خطیری در جهت اعتباردهی گزارش‌های مالی برای جامعه استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی را بر عهده دارد. اطلاعات مالی حسابرسی شده ابزاری برای کاهش مخاطره سرمایه‌گذاری‌ها، بهبود کیفیت تصمیم‌گیری درون سازمانی و برون سازمانی، افزایش سطح بازده ناشی از دادوستد اوراق بهادار و بهبود ساختار سبد سرمایه‌گذاری افراد و گروه‌های مختلف است (یگانه و داداشی، ۱۳۸۹). بنابراین فرضیه پژوهش را می‌توان به صورت زیر تدوین کرد:

فرضیه اصلی: بین صداقت مدیریت و نوع اظهارنظر حسابرس رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

روش تحقیق

می‌توان این تحقیق را بر مبنای هدف، از نوع کاربردی و بر مبنای ماهیت و روش، از نوع همبستگی به حساب آورد، زیرا در این تحقیق سعی شده تا از طریق بررسی رابطه بین صداقت مدیریت را با نوع اظهارنظر حسابرس، به سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی این گزارش‌ها جهت اخذ تصمیمات اقتصادی و سرمایه‌گذاری صحیح کمک شود. از آنجایی که داده‌های تحقیق حاضر اطلاعات مربوط به ۷۰ شرکت موجود در نمونه طی دوره زمانی هشت ساله می‌است، بنابراین از داده‌های ترکیبی جهت بررسی و تحلیل نتایج استفاده می‌شود و از آنجایی که متغیر وابسته تحقیق بصورت ۰ و ۱ تعریف شده است که یک متغیر باینری است، بنابراین باید از روش رگرسیون لجستیک مبتنی بر داده‌های ترکیبی استفاده کرد. متغیر وابسته در مدل‌های رگرسیون لجستیک باینری (دو حالتی)، یک متغیر وابسته دو سطحی با مفهوم عضویت یا عدم عضویت در یک گروه، یا بلی یا خیر است که به صورت ۰ و ۱ ارزش‌گذاری شده است به مدلهایی که این گونه متغیرها در آن لحاظ می‌شوند، مدل‌های انتخاب گسسته می‌گویند که اساساً جزء مدل‌های غیرخطی به شمار می‌روند و جهت تجزیه و تحلیل آن‌ها باید از مدل‌های رگرسیون لجستیک استفاده کرد که یکی از پرکاربردترین آن‌ها مدل لاجیت است (رضائی تبار و محمدزاده، ۱۳۹۰). مهم‌ترین ویژگی روش رگرسیون لجستیک باینری این است که نیازی به برقراری فروض نرمالیتی و همسانی واریانس نیست.

جامعه و نمونه

جامعه آماری پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. دوره مورد تحقیق یک دوره هشت ساله بر اساس صورت‌های مالی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳

است. البته با توجه به این موضوع که برای آزمون فرضیه‌های تحقیق نیاز به محاسبه رگرسیون پنج ساله است، عملاً دوره تحقیق محدود به هشت سال (۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲) است. از کل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، ۷۰ شرکت به عنوان نمونه به روش حذفی زیر انتخاب شده‌اند:

- ۱- دوره مالی این شرکت‌ها منتهی به ۲۹ اسفندماه بوده است.
 - ۲- شرکت‌ها از نوع سرمایه‌گذاری یا واسطه‌گری یا بانکی نباشند.
 - ۳- تا سال ۱۳۹۳ از لیست شرکت‌های بورس اوراق تهران خارج نشده باشند.
 - ۴- وقفه معاملاتی بیش از ۶ ماه نداشته باشند.
- که بعد از احراز شرایط بالا ۷۰ شرکت به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شد. داده‌های این پژوهش مبتنی بر ارقام و اطلاعات واقعی بازار سهام و صورت‌های مالی شرکت‌ها تهیه شده است. در این تحقیق برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است.

مدل تحقیق و متغیرها

مدل رگرسیون لجستیک باینری فرضیه‌های پژوهش به صورت زیر است:

$$P(\text{AUDITOR OPINION}) = \frac{1}{1 + \text{EXP}[-(\beta_0 + \beta_1 \text{Integrity}_{it} + \beta_2 \text{size}_{it} + \beta_3 \text{Leverage}_{it} + \beta_4 \text{Change Auditor}_{it} + \beta_5 \text{Profitability}_{it})]}$$

نوع اظهار نظر حسابرس

AUDITOR OPINION: متغیر وابسته تحقیق نوع اظهار نظر حسابرس است که به دو نوع اظهار نظر تعدیل شده و تعدیل نشده تقسیم شده است. به طوری که اظهار نظر تعدیل نشده شامل اظهار نظر مقبول است (عدد ۱) و اظهار نظر تعدیل شده، اظهار نظر مشروط، مردود و عدم اظهار نظر (عدد صفر) را شامل می‌شود.

صداقت مدیریت

Integrity_{it} نمایش صادقانه اطلاعات در گزارش‌های مالی است. این متغیر از میزان اقلام تعهدی غیرعادی گزارش‌های مالی و از طریق شاخص تعدیل شده جونز به صورت زیر استفاده خواهد شد:

$$\text{TA}_{i,t} = \beta_1 (1/A_{i,t-1}) + \beta_2 (\Delta \text{REV}_{i,t} - \Delta \text{REC}_{i,t}) + \beta_3 \text{PPE}_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

TA: مجموع اقلام تعهدی

ΔREC : تغییرات حساب‌های دریافتی تجاری

A: مجموع دارایی‌ها PPE: ناخالص دارایی‌های ثابت مشهود

ΔREV : تغییرات درآمد فروش E: خطای برآورد

$$TA_{i,t} = OP_{i,t} - CFO_{i,t}$$

OP: سود عملیاتی CFO: جریان نقدی حاصل از عملیات

اقلام تعهدی غیرعادی به صورت قدرمطلق پس مانده‌های مدل رگرسیون اقلام تعهدی است و به عنوان شاخص معکوسی از صداقت مدیریت در گزارش‌گری مالی تعریف می‌شود.

اندازه شرکت

size_{it} عبارت است از بزرگی و یا کوچک بودن یک شرکت مورد رسیدگی حسابرس نتایج تحقیقات صورت گرفته توسط (مارتینس و دیگران ۲۰۰۸؛ گاکانیس، ۲۰۰۷؛ فارانیها و ویانا، ۲۰۰۹) نشان می‌دهد که هر چه اندازه شرکت‌ها بزرگ‌تر شود، احتمال دریافت گزارش مقبول نیز به طور معناداری افزایش خواهد یافت. این متغیر از حاصل ضرب قیمت سهام شرکت در پایان سال در تعداد سهام شرکت در پایان سال به دست می‌آید. در نهایت، لگاریتم طبیعی ارزش بازار شرکت در پایان سال، به عنوان معیار اندازه شرکت استفاده شده است.

اهرم مالی

Leverage_{it} متغیری است که از طریق نسبت بدهی بلندمدت به جمع دارایی‌ها اندازه‌گیری می‌شود. اهرم مالی نشان‌دهنده توانایی شرکت در بازپرداخت بدهی‌ها، خصوصاً بدهی‌های بلندمدت است. شرکت‌هایی که در بازپرداخت به موقع بدهی‌های خود ناتوان بوده و میزان بدهی آن‌ها بالا است، به احتمال زیاد گزارش حسابرسی غیرمقبول دریافت می‌کنند زیرا حسابرسان درباره تداوم فعالیت آن‌ها مطمئن نیستند. نتایج تحقیقات قبلی (ایرلند، ۲۰۰۳؛ گاکانیس و همکاران، ۲۰۰۸؛ ستایش و جمالیان پور، ۱۳۸۸) نشان می‌دهد که رابطه مستقیمی بین میزان بدهی شرکت‌ها و احتمال دریافت گزارش حسابرسی غیرمقبول، مرتبط با تداوم فعالیت وجود دارد.

تغییر حسابرس

Change Auditor it عبارت است از تغییر حسابرس از یک موسسه حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی به موسسه دیگر، در صورت وقوع این تغییر مقدار یک و در غیر این صورت صفر خواهد بود. این متغیر در تحقیق بنی مهد (۱۳۹۰) استفاده شده است.

سودآوری

Profitability_{it} شاخصی است که از عملکرد مدیریت شرکت مورد رسیدگی حسابرس. این متغیر از تقسیم سود عملیاتی به جمع دارایی‌ها به دست می‌آید. نتایج تحقیقات صورت گرفته توسط گاگانیس و همکاران، ۲۰۰۸؛ ستایش و جمالیان پور، ۱۳۸۸؛ بنی مهد، ۱۳۹۰) نشان می‌دهند که احتمال دریافت گزارش حسابرسی غیر مقبول در شرکت‌های با سودآوری پایین، بالاست.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش به بررسی تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته می‌شود.

بررسی آمار توصیفی

در جدول ۱، آمار توصیفی بکار گرفته شده ارائه شده است.

جدول ۱: آمار توصیفی

متغیرها	احتمال	ضریب تغییرات	انحراف معیار	ماکسیمم	مینیمم	میانگین
اظهار نظر حسابرس	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۵۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۸۳
صداقت مدیریت	۰/۰۰۰	۲/۲۱۳	۲/۰۱۴	۱۴/۹۲۸	۰/۰۰۰	۰/۹۱۰
اندازه شرکت	۰/۰۰۰	۲۰/۴۶۲	۱/۵۴۴	۱۴/۴۹۲	۹/۱۵۵	۱۳/۲۵۳
اهرم مالی	۰/۰۰۰	۲/۱۴۷	۰/۵۱۱	۳/۱۱۰	-۵/۰۷۰	۰/۲۳۸
تغییر حسابرس	۰/۰۰۰	۲/۲۱۱	۰/۳۷۶	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۷۰
سودآوری	۰/۰۰۰	۰/۶۷۴	۰/۱۱۲	۰/۶۰۸	-۰/۱۱۴	۰/۱۶۶

بررسی ضرایب همبستگی

برای تشخیص هم خطی بین متغیرها از آزمون کشف عوامل افزایش دهنده واریانس ضرایب برآورد شده، عامل تورم تولرانس (VIF) استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون VIF، در جدول ۲ نشان داده شده است. که مشکل هم خطی بین متغیرهای توضیحی مورد بررسی مشاهده نمی‌شود.

جدول ۲: نتایج آزمون هم خطی

متغیرها	VIF	1/VIF
صداقت مدیریت	۱/۰۷	۰/۹۳
اندازه شرکت	۳/۹۳	۰/۲۸
اهرم مالی	۱/۲۴	۰/۸۰
تغییر حسابر	۱/۲۱	۰/۸۲
سودآوری	۱/۰۷	۰/۹۳

پیش آزمون مدل رگرسیون

داده‌های رگرسیونی این پژوهش به دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳ تعلق دارد و ماهیت آن ترکیبی از داده‌های زمانی و مقطعی است که می‌توان آن‌ها را به صورت تلفیقی یا تابلویی برازش کرد. اگر بتوان فرض کرد که همه شرکت‌ها خصوصیات مشابه دارند، آنگاه ادغام کردن داده‌های آن‌ها و استفاده از رگرسیون تلفیقی به آسانی امکان‌پذیر است، اما در صورت وجود تفاوت در بین مشاهدات مربوط به شرکت‌ها، باید از روش داده‌های تابلویی استفاده کرد. انتخاب از میان این دو شیوه، مستلزم انجام آزمون F لیمر است. در آزمون F لیمر فرض صفر بیانگر یکسانی عرض از مبداها و فرض یک بیانگر ناهمگونی آن‌ها است. بعد از آن، برای مدل‌هایی که با روش تابلویی برازش می‌شوند، باید یکی از الگوهای اثرات ثابت یا اثرات تصادفی را نیز تعیین کرد. نتایج آزمون F لیمر در جدول ۳ آمده است که نشان می‌دهد فرضیه از مدل داده‌های تلفیقی پیروی می‌کنند.

جدول ۳: آزمون اف. لیمر

تخمین	لیمر F		فرضیه
	LR chi ²	Proab	
تلفیقی	۴/۵۰	۰/۴۷۹	

نتایج آزمون فرضیه

برای آزمون فرضیه تحقیق یعنی بررسی ارتباط بین صداقت مدیریت و نوع اظهارنظر حسابر از مدل زیر استفاده می‌شود:

در رگرسیون لاجیت دو معیار برای بررسی نکویی برازش استفاده می‌شود که مهم‌ترین آن‌ها LR است. این معیار مانند آماره F در رگرسیون معمولی عمل می‌کند. مقدار X^2 مربوط به

این آماره با درجه آزادی هشت برابر $56/33$ است و احتمال مربوط به مدل صفر است. بنابراین فرض عدم معناداری مدل رد می‌شود و مدل معنادار و قابل تکیه است. معیار دیگری که برای ارزیابی به کار می‌رود Log likelihood است. مقدار این آماره منفی است و هر چه قدر مطلق آن بزرگتر باشد، حاکی از مناسب بودن مدل است. مقدار بدست آمده برای این مدل عدد $262-$ است. بر این اساس نیز مدل معنادار و قابل اعتماد است. ضریب تعیین بیانگر آن است که در کل دوره پژوهش متغیرهای مستقل تحقیق 9% از تغییرات گزارش اظهار نظر حسابرس را تحت تأثیر قرار می‌دهند. با توجه به این که اظهار نظر حسابرس تحت تأثیر عوامل زیادی از جمله «دفعات گردش موجود کالا، نسبت بدهی به دارایی، نسبت حساب‌های دریافتی به کل دارایی‌ها» است (احمدپور و همکاران، ۱۳۸۹) و تحقیق حاضر تنها چند متغیر را با نوع اظهار نظر حسابرس بررسی کرده است، بنابراین ضریب تعیین 9% قابل توجیه است.

مطابق با فرضیه پژوهش، انتظار می‌رفت رابطه معناداری بین صداقت مدیریت و نوع اظهار نظر حسابرس و وجود داشته باشد. چنانچه به جدول ۴ توجه شود، نتایج نشان می‌دهد که صداقت مدیریت بر اساس ضریب رگرسیونی $0/151$ و احتمال $0/033$ ، رابطه مثبت و معناداری با نوع اظهار نظر حسابرس دارد. بنابراین با توجه به اینکه سطح معناداری مربوط به متغیر مذکور، از $0/05$ کوچکتر می‌باشد، دلیلی بر رد فرضیه اول پژوهش یافت نشد. همچنین رابطه‌ی متغیرهای کنترلی اندازه‌ی شرکت و تغییر حسابرس بی‌معنی و اهرم مالی و سودآوری شرکت مثبت و معنی‌دار بوده است. این موضوع مبین این امر است که هر چه اهرم مالی و سودآوری شرکت بیشتر باشد، ارائه اظهار نظرهای تعدیل نشده افزایش می‌یابد. با توجه به تحلیل‌های فوق می‌توان گفت صداقت مدیریت با نوع اظهار نظر حسابرس رابطه‌ی مثبت و معناداری دارد.

جدول ۴: نتایج حاصل از برازش مدل (۱)

$P(\text{AUDITOR OPINION}) = \frac{1}{1 + \text{EXP}[-(\beta_0 + \beta_1 \text{Integrity}_{it} + \beta_2 \text{size}_{it} + \beta_3 \text{Leverage}_{it} + \beta_4 \text{Change Auditor}_{it} + \beta_5 \text{Profitability}_{it})]}$				
متغیر وابسته: اظهار نظر حسابرس		گرسبون لجستیک داده‌های ترکیبی		
احتمال	آماره z	Std. Error	ضرایب	متغیر
۰/۰۳۳	-۲/۱۲۸	۰/۰۷۱۳	-۰/۱۵۱	صداقت مدیریت
۰/۳۲۱	-۰/۹۹۰	۰/۰۷۶	-۰/۰۷۵	اندازه شرکت
۰/۰۰۰	۳/۳۴۸	۰/۳۱۲	۱/۰۴۷	اهرم مالی
۰/۳۳۷۵	-۰/۹۵۹	۰/۲۷۷	-۰/۲۶۵	تغییر حسابرس
۰/۰۰۰	۵/۸۵۹	۱/۱۱۵	۶/۵۳	سودآوری شرکت
۰/۸۰۰	-۰/۲۵۳	۰/۹۹۸	-۰/۲۵۲	متغیر ثابت
۵۶/۳۳				LR chi ^۲
۰/۰۰۰				Prob chi ^۲
-۲۶۲/۶۴۹				Log likelihood
۰/۰۹۶				Pseudo R ^۲

نتایج تحلیل داده‌ها

در این تحقیق فرض بر این بود که صداقت مدیریت با نوع اظهار نظر حسابرس رابطه مثبت و معناداری دارد. نتایج تحقیق مبنی بر تایید فرضیه پژوهش است. مبنی بر این که با افزایش صداقت مدیریت اظهار نظرهای تعدیل نشده حسابرس مستقل افزایش پیدا می‌کند که سازگار با نتایج تحقیقات باتلر و همکاران (۲۰۰۴)، جال و همکاران (۲۰۰۷) است و مخالف با نظر پوریدو و اسپتیس (۲۰۱۴)، حیدرپور و توحیدلو (۱۳۹۱)، ابراهیمی کردلر و سیدی (۱۳۸۷) است.

پیشنهاد‌های پژوهش

بر اساس نتایج این تحقیق پیشنهاد می‌شود که سرمایه‌گذاران حاضر در بورس باید به این نکته توجه داشته باشند که صداقت مدیران و گزارش حسابرس می‌تواند حاوی اخبار مهم و محرمانه‌ای در خصوص وضعیت آتی شرکت باشد بنابراین در زمان تصمیم‌گیری باید به

صداقت مدیریت نیز توجه کرد. همچنین به کارگیری این دو عامل به صورت مکمل می‌تواند مؤثر باشد. زیرا وجود ارتباط مکمل بین آن‌ها به سرمایه‌گذاران و سایر ذی‌نفعان این امکان را می‌دهد که با در کنار هم قرار دادن اطلاعات مربوط صداقت مدیریت و اظهارنظر حسابرس پیش‌بینی بهتر و جامع‌تر از سطح شرکت داشته باشند.

منابع

- ابراهیمی کردلر، علی. سیدی، سید عزیز (۱۳۸۷). نقش حسابرسان مستقل در کاهش اقلام تعهدی اختیاری، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۴، صص ۱۶-۳.
- احمدپور، احمد. طاهرآبادی، علی اصغر. عباس، شعیب (۱۳۸۹). تاثیر متغیرهای مالی و غیر مالی بر صدور اظهار نظر مشروط حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه بورس اوراق بهادار شماره ۹، صص ۹۷-۱۱۴.
- بنی مهد، بهمن. محسنی شریف، محسن (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر رتبه‌بندی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران از لحاظ کیفیت افشاء و به موقع بودن، مجله حسابداری مدیریت، سال ۳، شماره ۷، صص ۵۱-۶۳.
- حساس یگانه، یحیی (۱۳۸۸). فلسفه حسابرسی، چاپ هشتم، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.
- حسینی پور، رضا. باقری، مصطفی. سادات آقایی، سید ابوالفضل (۱۳۹۲). پیش‌بینی گزارش حسابرس مستقل با استفاده از تکنیک ماشین بردار پشتیبان. دومین کنفرانس ملی حسابداری، مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری، استان گلستان، گرگان، یکم اسفند ۱۳۹۲.
- حیدرپور، فرزانه. توحیدلو، معصومه (۱۳۹۱). تاثیر اقلام تعهدی غیر عادی بر گزارشگری حسابرسی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۹، شماره ۴، صص ۳۳-۵۱.
- دارابی، رویا و رضائی جعفری، عاطفه (۱۳۹۱). تاثیر بندهای گزارش حسابرس مستقل بر شفافیت گزارش‌های مالی. فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، سال پنجم، شماره سیزدهم، صص ۷۹-۹۶.
- رضائی تبار، وحید. محمدزاده، محسن (۱۳۹۰). مدل‌های رگرسیون لجستیک و پروبیت فضایی برای تحلیل داده‌های یخ زدگی گیاهان در استان مازندران، مجله مدل‌سازی پیشرفته ریاضی، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱-۱۷.
- ستایش، محمد حسین. جمالیان پور مظفر (۱۳۸۸)، بررسی رابطه نسبت‌های مالی و غیر مالی با اظهار نظر حسابرس، تحقیقات حسابداری، شماره دوم، صص ۱۵۷-۱۳۰.

- سجادی، سید حسین. زرانزاد، منصور. جعفری، علیرضا (۱۳۸۸). ویژگی‌های غیر مالی موثر بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، دوره ۱۶، شماره ۵۷، صص ۶۸-۵۱.
- کرمی، غلامرضا. بذرافشان، آمنه. محمدی، امیر (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین دوره تصدی حسابرس و مدیریت سود. *مجله دانش حسابداری*، سال دوم، شماره ۴، صص ۸۲-۶۵.
- مرادی، مهدی. پور حسینی، سید مهدی (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین برخی ویژگی‌های مالی و غیر مالی و مدت زمان اجرای تکمیل عملیات حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *فصلنامه تحقیقات حسابداری*، ش اول، بهار، صص ۱۶۸-۱۸۵.
- نیکومرام، هاشم. بادآور نهندی، یونس (۱۳۸۸). تبیین و ارائه الگویی برای تعیین و ارزیابی عوامل موثر بر انتخاب کیفیت گزارشگری مالی در ایرانی. *فرا سوی مدیریت*، سال دوم، شماره ۸، صص ۱۸۷-۱۴۱.
- نیکومرام، هاشم. تقوی، مهدی. احمدزاده، حمید (۱۳۹۳). پیامدهای اقتصادی کیفیت اطلاعات حسابداری با تمرکز بر متغیر پایداری سود. *فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت*، سال هفتم، شماره ۲۱، صص ۱-۱۶.
- هاشمی بهرمان، مریم. بنی مهد، بهمن (۱۳۹۴). مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات حسابداری. *فصلنامه علمی پژوهش دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، سال چهارم، شماره ۱۳، صص ۸-۱.

- Abad, D., Sanchez-Ballesta, J. and Yague, J., (۲۰۱۳), Audit Opinion and Information Asymmetry in the Stock Marke, Online <http://www.ssrn.com>.
- Barth, M., Beaver, W. and landsman, W., (۲۰۰۱), the relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: enother view, *Journal of accounting and economics*, online <http://www.ssrn.com>.
- Biddle, G., Gilles, H. and Verdi, R., (۲۰۰۹), How does financial reporting quality relate to investment efficiency? *Journal of Accounting and Economics*, Volume ۴۸.
- Brian, T., Carl, W. and Jonathan, D. S., (۲۰۱۱), Auditing, *A Journal of Practice & Theory*, ۳۰(۳), pp. ۲۵- ۴۶.
- Butler, M. Andrew, j. and Willenborg, M., (۲۰۰۴), an empirical analysis of auditor reporting and its association with abnormal accruals, *Journal of Accounting and Economics* Vol. ۳۷, pp. ۱۳۹-۱۶.
- Chin Ying, C., Chan-Jane, L., and Yu-Chen, L., (۲۰۰۸), Audit partner tenure, audit firm tenure and discretionary accruals: does lo-ng auditor tenure impair earnin quality? *Contemporary Accounting Research*, ۲۵(۲), pp. ۴۱۵-۴۳۵
- Elder, R.J. Beasley, M.S. and Arens, A. A., (۲۰۱۰), Auditing and Assurance Services, Pearson Prentice Hall, *Global Thirteenth edition*, ISBN: ۰-۱۳-۲۴۵۸۹۳-۴.

- Francis, J., Lafond, R., Olsson, P. and Schipper, K., (۲۰۰۵), The Market Pricing of Accruals Quality. *Journal of Accounting and Economics*. Vol. ۳۹, pp. ۲۹۵-۳۲۷.
- Gaganis, Ch., Adair Troy A. and Nofsinger, J., (۲۰۰۸), Finance: applications & theory, 1* edition, Macgrow-Hill Irwin.
- Hope, O., Wayne, and Dushyantkumar, V., (۲۰۱۳), Financial Reporting Quality of U.S. Private and Public Firms, Online <http://www.ssrn.com>.
- Tsipouridou, M. and Spathis, Ch., (۲۰۱۴), Audit opinion and earnings management: Evidence from Greece, Vol. ۳۸, Issue ۱, pp. ۳۸-۵۴.
- McNichols, M., (۲۰۰۲), Research design issues in earnings management studies, *Journal of Accounting and Public Policy*, ۱۹ (۴-۵), pp. ۳۱۳-۳۴۵.
- Mouselli, S., Jaafar, A., Hussainey, K., (۲۰۱۲), Accruals quality vis-à-vis disclosure quality: Substitutes or complements? *The British Accounting Review*: ۴۴, pp ۳۶-۴۶.
- Fotios, p., Chrysovalantis, G., and Zopounidis, C., (۲۰۰۷), Multicriteria decision support methodologies for auditing decisions: The case of qualified audit reports in the UK, *European journal of Operational Research* Vol. ۱۸۰; pp. ۱۳۱۷-۱۳۳۰.
- Verrest, A., (۲۰۰۹), What Determines Change in Financial Reporting Quality? *Job Market Paper*, Online <http://www.ssrn.com>.